

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

FEATURES OF THE PRACTICAL APPLICATION OF THE METHODOLOGY OF THE INTEGRAL ESTIMATION OF THE FINANCIAL STATE OF THE ENTERPRISE

У статті розглянуто деякі методики інтегральної оцінки фінансового стану підприємств. Виділено особливості застосування методики інтегральної оцінки фінансового стану підприємства з метою оперативної оцінки поточного фінансового стану та виявлення загроз фінансовій стійкості суб'єктів господарювання.

Ключові слова: інтегральна оцінка фінансового стану підприємств, фінансовий стан, аналіз фінансових коефіцієнтів, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, рентабельність.

В статье рассмотрены некоторые методики интегральной оценки финансового состояния предприятий. Выделены особенности применения методики интегральной оценки финансового состояния предприятий с целью оперативной оценки текущего финансового состояния

и выявление угроз финансовой устойчивости субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: интегральная оценка финансового состояния предприятий, финансовое состояние, анализ финансовых коэффициентов, ликвидность, платежеспособность, финансовая устойчивость, деловая активность, рентабельность.

In the article some methods of integrated estimation of financial condition of enterprises are considered. The peculiarities of the application of the method of integrated assessment of the financial condition of the enterprise, for the purpose of operative estimation of the current financial state and identification of threats to the financial stability of the subjects of management, are distinguished.

Key words: integral assessment of the financial condition of enterprises, financial status, analysis of financial ratios, liquidity, solvency, financial stability, business activity, profitability.

УДК 657.922:658.14/.17

Брюшкова Н.О.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики
Одеська національна академія харчових технологій

Постановка проблеми. Суб'єкти господарювання зазвичай діють в умовах невизначеної економічної ситуації та знаходяться під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, які можуть бути як сприятливими, так і руйнівними. У такій невизначеній ситуації виникає необхідність використання комплексного фінансового аналізу, який відобразить всі сторони діяльності підприємства та впливатиме на швидкість і доцільність прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки фінансового стану підприємства присвячена значна кількість наукових публікацій. Серед учених, які приділили значну увагу дослідженням фінансового стану підприємств, слід виділити таких вітчизняних науковців, як Т.М. Бойчак, С.О. Іщук, М.І. Лагун, В.С. Михайлов, В.Т.Савчук, Р.А. Слав'юк, Д.В. Строченко, Ю.С. Шиян, О.Б. Хотетовська, Н.І. Цал-Цалко.

Незважаючи на те, що проблемі оцінки фінансового стану підприємств взагалі та інтегральній оцінці зокрема присвячено велику кількість наукових досліджень, на сьогодні не існує єдиної методики їх обчислення і застосування на практиці.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей оцінювання фінансового стану підприємства на практиці на основі інтегральних показників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка фінансового стану підприємства – досить складний процес, який потребує часу на інтерпретацію його результатів. Кожний показник має своє окреме значення у системі оцінки діяльності підприємства, а також є складовою частиною визна-

ченої групи коефіцієнтів. Часто на практиці буває складно оцінити вплив кожного фінансового коефіцієнта на фінансовий стан суб'єкта господарювання в конкретний момент часу.

За допомогою інтегральної оцінки фінансового стану можна в узагальненому вигляді представити діяльність підприємства на ринку та визначити рейтинг ефективності його діяльності. Це дозволить суб'єктам ринкових відносин визначитися із найефективнішими способами інвестування капіталу і сприяти росту віддачі використовуваних ресурсів в умовах їх обмеженості.

Методика розрахунку інтегральної оцінки фінансового стану підприємства передбачає реалізацію таких етапів: визначення конкретного завдання оцінки; вибір методологічної бази для проведення комплексного аналізу основних фінансових коефіцієнтів; обґрунтування для всіх коефіцієнтів нормативного значення; визначення вагомості окремих коефіцієнтів; інтерпретація отриманих результатів обробки фінансової інформації; формування узагальнюючих показників; розробка інтегральної оцінки фінансового стану підприємства.

На сьогодні можна виділити велику кількість підходів до інтегральної оцінки фінансового стану підприємств, розроблених українськими науковцями для використання на вітчизняних підприємствах.

Виходячи з описаних підходів до інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, можна виділити такі основні методики:

1) Моделі комплексного аналізу, що будуються на основі формування ранжованого ряду фінансових показників.

Підходи до інтегральної оцінки фінансового стану підприємства

Автор	Зміст підходу
М.І. Лагун	розглядає проблему системного підходу до формування комплексу показників фінансового стану компаній, дає перелік приватних показників фінансового стану, що призначені для більш поглибленого аналізу [1, с. 40].
В.С. Михайлов, О.Б. Хотетовська	підсумкова рейтингова оцінка фінансового стану підприємств і організацій враховує всі найважливіші показники (параметри) господарсько-фінансової та виробничої діяльності підприємств, тобто господарської активності в цілому, і порівнюється з найбільш успішним підприємством галузі або регіону [2, с. 28].
О.Л. Хотомлянський, П.А. Знахуренко	комплексна оцінка характеризує результати діяльності підприємства в цілому, підсумкову і комплексну оцінки одержують шляхом синтезу оцінок попереднього рівня ієрархії на основі застосування різного виду середніх [3, с. 112].
Р.А. Слав'юк	інтегральний показник розраховується з використанням принципу зваженості економічних показників та аналітичних груп, за яким кожному економічному показнику та аналітичній групі надається вагове значення, що відповідає їхньому внеску в оцінку фінансового стану підприємства [4, с. 420].
Ю.С. Цал-Цалко	інтегральний показник фінансового стану (розвитку) економічної системи розраховується із врахуванням вагомості його показників [5, с. 553].
Д.В. Шиян, Н.І. Строченко	методика дає змогу оцінити фінансовий стан підприємства порівняно з іншими суб'єктами або іншими звітними періодами [6, с. 126].

Таблиця 2

Показники структури балансу та їхні нормативні значення [6, с. 127]

Показник	Нормативне значення
1. Коефіцієнт фінансової стабільності	1,0
2. Коефіцієнт фінансового лівериджу	0,4
3. Коефіцієнт забезпеченості власним капіталом	0,5
4. Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	0,4
5. Співвідношення поточних пасивів і власного капіталу	0,4
6. Коефіцієнт залежності робочого капіталу	1,0
7. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1
8. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,6
9. Коефіцієнт загального покриття	1,5

2) Моделі оцінки фінансового стану підприємства на основі визначення абсолютної величини розрахункового значення ранжованого показника.

3) Моделі комплексного аналізу на основі порівняння розрахункових показників із еталонними величинами.

З огляду на те, що не існує однієї універсальної моделі інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, для практичного застосування потрібно вибрати найбільш прийнятну. Для правильного вибору слід врахувати вид діяльності підприємства і галузь, у якій воно працює. У практичних розрахунках буде використовуватися баланс підприємства, на який впливає сезонність (сезонність виробництва товарів, які продає досліджуване підприємство). Тому доцільним є використання моделі інтегральної оцінки, запропонованої Д.В. Шиян та Н.І. Строченко [6, с. 114–133] саме для таких підприємств.

Згідно із запропонованою методикою, інтегральну оцінку фінансового стану підприємства пропонується проводити в два етапи:

етап 1: оцінка фінансового стану за нормованими показниками і відбір підприємств, результати діяльності яких відповідають встановленим нормативним значенням;

етап 2: оцінка фінансового стану за тенденційними показниками і формування рейтингу підприємств за інтегральним показником їх діяльності.

За баланс, із яким можна було б порівнювати баланси інших підприємств, приймається такий умовний баланс, який має відповідати існуючим вимогам щодо його ліквідності та співвідношень різних розділів. Ці співвідношення виражаються конкретними показниками.

Відповідно до цієї моделі, пропонується розробити структуру балансу, за якої можуть бути визначені саме ці показники. Потрібно сформулювати систему показників, яка характеризує структуру балансу, визначити їхні оптимальні значення за існуючими стандартами GAAP та з урахуванням міркувань фахівців (табл. 2) [6, с. 127].

Структура оптимального балансу, згідно з даною методикою, розроблялася з використанням симплекс-методу. Цільова функція була визначена як мінімізація загальної рейтингової оцінки [6, с. 127]:

$$R_i = \sqrt{\sum \left(\frac{(a_i - a_{opt})}{a_{opt}} \right)^2} \rightarrow \min, \quad (1)$$

де a_{opt} – нормативна величина відповідного показника.

Були виділені такі структурні підрозділи балансу [6, с. 127]:

- x_1 – власний капітал;
- x_2 – залучений капітал;
- x_3 – довгострокові зобов'язання;
- x_4 – баланс;
- x_5 – необоротні активи;
- x_6 – грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення;

- x_7 – дебіторська заборгованість;
- x_8 – запаси та затрати;
- x_9 – поточні зобов'язання.

Враховуючи прийняті нормативні значення фінансових коефіцієнтів, було встановлено такі обмеження [6, с. 128]:

- $x_1/x_2 \geq 1,0$.
- $x_3/x_x \geq 0,4$.
- $x_x/x_4 \geq 0,5$.
- $x_3/x_5 \geq 0,4$.
- $x_6/x_1 \geq 0,4$.
- $x_3/(x_1 + x_3 - x_5) \geq 1,0$.
- $x_6/x_9 \geq 0,1$.
- $(x_6 + x_1)/x_9 \geq 0,6$.
- $(x_6 + x_7 + x_8)/x_9 \geq 1,5$.
- $x_1 + x_2 = x_4$.
- $x_1 + x_3 + x_9 = x_4$.
- $x_5 + x_6 + x_7 + x_8 = x_4$.

Обмеження (10–12) встановлені, виходячи з рівності окремих розділів активу і пасиву в загальному підсумку балансу.

Необхідною умовою стабільності фінансового стану є обов'язкове позитивне значення величини робочого капіталу:

$$(x_1 + x_3 - x_5) > 0.$$

У складанні економіко-математичної моделі необхідно встановити такі обмеження:

- $x_5 \geq x_8$.
- $x_7 \geq x_6$.
- $(x_6 + x_7)/x_9 \geq 1,5$.
- $(x_6 + x_7 + x_8)/x_9 \geq 3,0$.

Обмеження (14) встановлює співвідношення між необоротними активами і запасами та витратами, обмеження (15) – між дебіторською заборгованістю та грошовими коштами. Обмеження (16–17) стосуються максимально допустимих значень коефіцієнтів проміжної ліквідності та загального покриття. Економіко-математичну модель можна доповнювати й іншими обмеженнями.

Виконана згідно з вищеописаною методикою, інтегральна оцінка фінансового стану ТОВ «Агроторг» дає реальний результат за конкретних макроекономічних умов для підприємств, що мають сезонну складову частину в своєму функціонуванні. Доцільно зіставити фактичну та розрахункову структури балансу.

Таблиця 3

Розрахункова частка в підсумку балансу окремих його підрозділів [6, с. 129]

Показник	Частка
Власний капітал (x_1)	0,55
Залучений капітал (x_2)	0,45
Довгострокові зобов'язання (x_3)	0,23
Баланс (x_4)	1,00
Необоротні активи (x_5)	0,55
Грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення (x_6)	0,02
Дебіторська заборгованість (x_7)	0,11
Запаси та затрати (x_8)	0,32
Поточні зобов'язання (x_9)	0,22

Частки, наведені у табл. 3, відображають найбільш прийнятні частки тих чи інших коштів в балансі. Дотримуючись указаних співвідношень, можна сподіватися на стабільну та прибуткову роботу підприємства (табл. 4).

Таблиця 4

Розрахункова частка в підсумку балансу окремих його підрозділів для ТОВ «Агроторг»

Показник	Частка		
	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Власний капітал (x_1)	0,13	0,41	0,16
Залучений капітал (x_2)	0,00	0,00	0,00
Довгострокові зобов'язання (x_3)	0,00	0,00	0,00
Баланс (x_4)	1,00	1,00	1,00
Необоротні активи (x_5)	0,06	0,10	0,02
Грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення (x_6)	0,08	0,18	0,06
Дебіторська заборгованість (x_7)	434,50	33,86	290,14
Запаси та витрати (x_8)	108,51	68,85	283,44
Поточні зобов'язання (x_9)	0,87	0,59	0,84

Із табл. 4 видно, що фактична структура балансу підприємства має значні розбіжності з розрахунковою. Часто фактичне співвідношення власного та залученого капіталу не становить, як в умовному балансі, 0,55:0,45, у 2014 році воно становить 0,13:0,00, у 2015 році – 0,41:0,00, а у 2016 році – 0,16:0,00. Співвідношення не покращується, а навіть погіршується порівняно з 2015 роком. Той факт, що підприємство

не використовує залучений капітал у своїй діяльності, свідчить про неефективну політику його керівництва. Однак підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів, що в умовах фінансової кризи в країні може стати основою для виживання.

Частка довгострокових зобов'язань за умовним балансом складає 0,23, тоді як для ТОВ «Агроторг» ці значення за весь період дослідження склали 0,00. Взагалі, необхідно мати на увазі, що довгострокові зобов'язання фактично можуть складатися на основі відстроченої податкової заборгованості, тобто, реально у підприємств не було довгострокових джерел інвестування – вони лише реструктурували свої борги перед бюджетом.

Щодо частки поточних зобов'язань, то вона становила в умовному балансі 0,22, для ТОВ «Агроторг» значення цього показника склали 0,87, 0,59, 0,84 у 2014, 2015 та 2016 рр. відповідно. Частка запасів та витрат в умовному балансі склали 0,32, а у досліджуваного підприємства була спочатку вищою (2014 р. – 108,51), а потім знизилася до 68,85 у 2015 році, у 2016 році знову зросла до 283,44.

Частка необоротних активів повинна бути на рівні 0,55, для ТОВ «Агроторг» значення цього показника склали 0,06, 0,10, 0,02 у 2014, 2015 та 2016 рр. відповідно. Останній факт пов'язаний із тим, що підприємство не володіє власними потужностями, бо є торговельним підприємством.

Поглиблюючи аналіз одержаних результатів, зіставимо нормативні значення фінансових показників та їхні величини, розраховані з використанням умовного балансу (табл. 5). Найбільш опрацьованим є коефіцієнтний метод, що широко застосовується у світовій практиці. Він базується на розрахунку системи коефіцієнтів, що відображають різні аспекти діяльності підприємства і враховують чинники внутрішнього й зовнішнього впливу на фінансовий стан підприємства [6, с. 130].

Із наведених у табл. 5 даних видно, що всі показники не збігаються з нормативними значеннями. Тому структуру балансу ТОВ «Агроторг» не

можна вважати оптимальною, навпаки, такі показники свідчать про серйозні фінансові проблеми, що можуть призвести до фінансового краху.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з проведеного теоретичного аналізу підходів до визначення інтегральної оцінки фінансового стану підприємств, можна зробити висновок, що методика розрахунку інтегрального показника фінансового стану має ряд переваг та недоліків для практичного застосування у діяльності підприємств.

До переваг можна віднести швидкість та відносну простоту розрахунку такого показника: виконати розрахунки можливо за допомогою технічних засобів, не потрібна висока кваліфікація виконавців такого виду оцінки фінансового стану підприємства (за умови користування готовим алгоритмом розрахунку).

Суттєвим недоліком є те, що у побудові методики інтегральної оцінки фінансового стану передбачається розрахунок коефіцієнтів, які будуть включені до інтегрального показника, що є трудомістким процесом, якому притаманні всі недоліки коефіцієнтного методу оцінки фінансового стану.

Незважаючи на значну кількість методик інтегральної оцінки підприємств, не існує єдиної універсальної методики, яку можливо було б застосовувати для будь-якого підприємства в Україні, оскільки вони відрізняються цілями оцінки, набором вихідних коефіцієнтів, ступенем застосування автоматизованих баз даних, алгоритмами отримання стандартизованих показників, згортання показників та розрахунку інтегральної оцінки, можливістю використання в динаміці.

Можна зробити висновок, що методи інтегральної оцінки потребують удосконалення і уніфікації та адаптації до сучасних економічних умов господарювання. Різноманіття існуючих моделей інтегральної оцінки фінансового стану підприємств дозволяє вибрати і використовувати на практиці найбільш прийнятний для конкретного виду підприємства метод, тому що від своєчасного аналізу фінансового стану підприємства залежить його існування і розвиток.

Таблиця 5

Нормативні та розраховані за умовним балансом значення фінансових показників

Показник	Нормативні значення [6, с.130]	Розраховані значення		
		2014 р.	2015 р.	2016 р.
1. Коефіцієнт фінансової стабільності	1,0	7,00	1,47	5,08
2. Коефіцієнт забезпеченості власним капіталом	0,5	0,00	0,00	0,00
3. Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	0,4	0,13	0,41	0,16
4. Співвідношення поточних пасивів і власного капіталу	0,4	0,00	0,00	0,00
5. Коефіцієнт залежності робочого капіталу	1,0	7,00	1,47	5,08
6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1	8,00	2,47	6,08
7. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,6	0,09	0,31	0,07
8. Коефіцієнт загального покриття	1,5	0,85	1,12	0,77

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лагун М.І. Методика системного підходу до формування комплексу показників фінансового стану підприємства / М.І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 6. – С. 40–43.
2. Михайлов В.С. Панорама методів рейтингового оцінювання та використання їх у статистиці фінансів підприємств / В.С. Михайлов, О.Б. Хотетовська // Статистика України. – 2008. – № 3. – С. 23–29.
3. Хотомлянський О.Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства / О.Л. Хотомлянський, П.А. Знахуренко // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 111–117.
4. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств : [навч. посібник] / Р.А. Слав'юк. – К. : ЦУЛ, 2002. – 460 с.
5. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз [підручник] / Ю.С. Цал-Цалко. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 566 с.
6. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз: [навч. посібн.] / Д.В. Шиян, Н.І. Строченко. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.

REFERENCES:

1. Lahun M.I. Metodyka systemnoho pidkhdodu do formuvannia kompleksu pokaznykiv finansovoho stanu pidpriemstva / M.I. Lahun // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2007. – № 6. – S. 40–43.
2. Mykhailov V.S. Panorama metodiv reitynhovoho otsiniuvannia ta vykorystannia yikh u statystytsi finansiv pidpriemstv / V.S. Mykhailov, O.B. Khotetovska // Statystyka Ukrainy. – 2008. – № 3. – S. 23–29.
3. Khotomlianskyi O.L. Kompleksna otsinka finansovoho stanu pidpriemstva / O.L. Khotomlianskyi, P.A. Znakhurenko // Finansy Ukrainy. – 2007. – № 1. – S. 111–117.
4. Slaviuk R.A. Finansy pidpriemstv : [navch. posib.] / R.A. Slaviuk. – K. : TsUL, 2002. – 460 s.
5. Tsal-Tsalko Yu.S. Finansovyi analiz [pidruchnyk] / Yu.S. Tsal-Tsalko. – K. : Tsentр uchbovoi literatury, 2008. – 566 s.
6. Shyian D.V. Finansovyi analiz : [navch. posib.] / D.V. Shyian, N.I. Strochenko. – K. : Vydavnytstvo A.S.Kyю, 2003. – 240 s.

Bryushkova N.O.

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Management and Logistics
Odessa National Academy of Food Technologies

**FEATURES OF THE PRACTICAL APPLICATION OF THE METHODOLOGY
OF THE INTEGRAL ESTIMATION OF THE FINANCIAL STATE OF THE ENTERPRISE**

The urgency of the topic is due to the fact that the financial state is the most important characteristic of the economic activity of the enterprise. The timely and accurate assessment of the financial situation depends not only on the effective development of the business entity, but also on its survival in today's economic conditions. The method of an integrated assessment of the financial condition of an enterprise allows for a quick analysis of the financial condition of an enterprise, making appropriate conclusions and taking the necessary measures to improve or maintain the financial condition of the enterprise.

The object of research is the economic activity of enterprises. The subject is the analysis of the financial condition of the enterprise.

The main objective of assessing the financial condition of an enterprise by means of an integral indicator is the timely identification and elimination of deficiencies and the search for reserves in its financial activities.

Methods of research used in the article estimation and forecasting of the financial condition of the enterprise based on its financial reporting using the integral indicator.

Methods for assessing the financial condition of the company are quite diverse but imperfect, because in Ukraine, the analysis of the financial state is paid insufficient attention in practice in the current activities of enterprises. Difficulties in conducting financial analysis arise because domestic methods of analysis of the financial state are characterized by significant differences among various authors in the choice of indicators for the analysis of a particular direction or a variety of their combination.

With the help of an integrated assessment of the financial state can be a generalized form to present the activities of the company in the market and determine the rating of the effectiveness of its activities. This will allow market participants to determine the most effective ways of investing capital and thereby contribute to the growth of the return on resources used in their constraints.

The investigated methods of the integrated assessment of the financial state of the enterprise show reliable results only in those conditions and for those enterprises for which they were developed, which is a significant disadvantage. But, in spite of certain limitations in applying to a wide range of enterprises, among the well-known methods of integrated assessment of the financial state, one can choose the most appropriate option, which will be as much as possible consistent with the tasks and research directions.

It can be concluded that in practical application, integral indicators of the financial status of an enterprise give a fairly precise result that can be used to improve the financial composition of enterprises and to prevent the development of crisis phenomena in its activities.